

**Ajudes a l'estudi
universitari: el cas
de les Illes Balears**

Joan Carles Rincón i
Verdera

*Universitat de les
Illes Balears*

Educació i Cultura
(2003), 16:
137-152

Ajudes a l'estudi universitari: el cas de les Illes Balears

Aids to the university study: the case of the Balearic Islands

Joan Carles Rincón i Verdera

Universitat de les Illes Balears

Resumen

Este artículo es una aproximación a las ayudas universitarias al estudio, concretada en el caso de las Islas Baleares.

Summary

This work is an approach to the university aids to the study, with special reference in the case of the Balearic Islands

1. Introducció

Les dificultats que comporta per als alumnes i les seves famílies accedir al sistema educatiu postobligatori, per les despeses que aquest fet suposa, s'intenten pal·liar mitjançant un sistema de beques i ajudes que assumeixi una part d'aquestes despeses. En aquest sentit, un sistema de beques i ajudes per a estudiants universitaris s'ha de considerar com un aspecte bàsic i prioritari en la política del sistema d'ensenyament superior. A Espanya les beques i ajudes són competències exclusives de l'Estat, sent mínima la participació de les Comunitats Autònomes a través d'un sistema paral·lel i complementari d'ajudes. La política de beques i ajudes estatals es duu a terme mitjançant *les beques i les ajudes a l'estudi de caràcter personalitzat*, que tenen la finalitat bàsica d'incrementar les possibilitats d'accés a l'educació superior del major nombre possible d'estudiants, tot reduint o limitant els obstacles de caràcter econòmic derivats de les despeses de l'educació. Així doncs, les beques i les ajudes sorgeixen amb la finalitat de facilitar l'accés i/o la permanència en el sistema educatiu universitari dels alumnes d'escassos recursos econòmics, adreçant-se a promoure l'equitat i la qualitat en els estudis superiors.

Les característiques bàsiques de l'actual sistema general de beques i ajudes estatals a l'estudi de caràcter personalitzat es poden sintetitzar en quatre notes distintives: primera, per la seva concepció teòrica, es tracta d'un sistema centralitzat; segona, per la seva realització pràctica, és un sistema de regulació i concessió centralitzada, si bé de gestió descentralitzada; tercera, pels requisits exigits, es tracta d'un sistema de concessió segons la renda familiar disponible i, en menor mesura, segons l'expedient acadèmic de l'alumne; i, quarta, quant a les obligacions dels estudiants becats, és un sistema de transferències sense cap tipus de contraprestacions ni responsabilitats per part dels beneficiaris de les beques. Aquestes beques personalitzades, com hem dit abans, han anat evolucionant des de la seva implantació l'any 1983 fins al dia d'avui, incorporant, sense canviar la filosofia definida per les quatre notes distintives esmentades, millores i diversificant les prestacions: beques generals, beques de mobilitat, beques per a alumnes que inicien estudis universitaris, etc. Malgrat les millores introduïdes, aquestes beques encara no responen a les necessitats reals dels estudiants universitaris, afectant, per les seves especials característiques, els estudiants de la nostra Comunitat Autònoma, que, entre d'altres aspectes, han de suportar els inconvenients de la insularitat i, fins i tot, en el cas dels estudiants de Menorca i les Pitiüses, la doble insularitat. Des d'aquesta perspectiva, paral·lelament a les beques estatals, les Comunitats Autònomes, dins les seves limitacions pressupostàries i estructurals, han anat desenvolupant, a l'espera de les transferències en aquesta matèria, polítiques complementàries d'ajudes als estudiants universitaris, creant-se, consegüentment, dos tipus de sistemes d'ajudes: d'una banda, el sistema central i, de l'altra, els sistemes d'ajudes autonòmiques.

2. El marc legal de les beques personalitzades a Espanya

La normativa que regula les beques i les ajudes de caràcter personalitzat, que es va publicar sent ministre d'Educació i Ciència José María Maravall Herrero, s'ha de contextualitzar i emmarcar dins la Llei 14/1970, de 4 d'agost, general d'educació i finançament de la reforma educativa,¹ en particular, a l'article 129.2, que, respecte al dret a les ajudes per a l'estudi amb l'objecte d'evitar qualsevol discriminació basada en consideracions econòmiques, preveu: «L'establiment d'un sistema d'ajudes, inclosos l'alimentació, l'allotjament i el transport, en les condicions que es determinin per a l'accés i la permanència en els estudis dels diversos nivells, cicles i modalitats, a través de beques, beques salari, préstecs i altres mitjans anàlegs, així com a beneficiar-se dels serveis de residència, entitats culturals, recreatives i esportives que estiguin orientades a les finalitats de l'acció educativa.» Doncs bé, aquestes ajudes de caràcter personalitzat actualment es regeixen pel Reial decret 2.298/1983,² si bé es preveu que per al curs acadèmic 2003-2004 entri en vigor un nou Reial decret que derogui l'anterior i actualitzi aquest sistema d'ajudes. Directament o indirecta, les beques i ajudes a l'estudi de caràcter personalitzat són regulades per la normativa següent:

¹ Adaptant-se, progressivament, a les distintes lleis que regulen l'actual sistema educatiu.

² Es tracta del RD 2298/1983, de 28 de juliol, pel qual es regula el sistema de beques i altres ajudes a l'estudi de caràcter personalitzat (BOE número 205, de 27 d'agost de 1983). Fins ara no ha sofert cap tipus de modificació, si bé cada convocatòria anual de beques el modifica amb l'objectiu d'adequar-lo al marc legal vigent i, també de recollir amb tota precisió les atribucions de les administracions educatives en la gestió de beques, sense cap perjudici de mantenir una concessió centralitzada com a garantia de la igualtat de tots els alumnes en l'exercici del dret a l'educació.

Àmbit estatal

1. Constitució espanyola, de 27 de desembre de 1978 (BOE número 311.1, de 29 de desembre de 1978).³

2. Llei orgànica 6/2001, de 21 de desembre, d'universitats (BOE número 307, de 24 de desembre de 2001).

3. Llei orgànica 8/1985, de 3 de juliol, reguladora del dret a l'educació (BOE número 159, de 4 de juliol de 1985).⁴

4. Llei orgànica 1/1990, de 3 d'octubre, d'ordenació general del sistema educatiu (BOE número 238, de 4 d'octubre de 1990).⁵

5. Llei orgànica 10/2002, de 23 de desembre, de qualitat de l'educació (BOE número 307, de 24 de desembre de 2002).⁶

6. Reial decret 2.298/1983, de 28 de juliol, pel qual es regula el sistema de beques i altres ajudes a l'estudi de caràcter personalitzat (BOE número 205, de 27 d'agost de 1983).

7. Les diferents ordres que anualment convoquen i regulen les beques i ajudes a l'estudi de caràcter personalitzat.

Àmbit de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears

1. Llei orgànica 2/1983, de 25 de febrer, d'Estatut d'Autonomia per a les Illes Balears (BOE núm. 51, d'1 de març, modificada per les Lleis orgàniques 9/1994 i 3/1999).⁷

2. Llei 30/1998, de 29 de juliol, del Règim Especial de les Illes Balears (BOE número 181, de 30 de juliol de 1998).

3. Reial decret 2243/1996, de 18 d'octubre, sobre traspàs de funcions i serveis de l'administració de l'Estat a la Comunitat Autònoma de les Illes Balears en matèria d'universitats (BOE número 270, de 8 de novembre de 1996).⁸

Vegem el que en diuen la *Llei de règim especial de les Illes Balears* i la *Llei orgànica d'universitats*:

— Llei 30/1998, de 29 de juliol, del règim especial de les Illes Balears

Article 17.1

«Tenint en compte les dimensions de la Universitat de les Illes Balears, que no podrà cobrir totes les expectatives d'estudis universitaris existents en el territori nacional, el Pla nacional de Beques incorporarà un capítol dedicat a la concessió de beques als estudiants de Balears que hagin de cursar estudis universitaris no impartits en el territori de la Comunitat Autònoma.»

Article 17.2

«D'altra banda, la doble insularitat que han de suportar els estudiants de Menorca i les Pitiüses també serà prevista a l'esmentat Pla nacional de beques als efectes de considerar la concessió de les mateixes beques.»

³ Vegeu-ne en particular els articles següents: 27.1, 27.5, 27.10, i 149.1.

⁴ Vegeu-ne l'article 1.2.

⁵ Vegeu-ne l'article 66.1.

⁶ Vegeu-ne l'article 4.

⁷ Vegeu-ne l'article 15.1.

⁸ Vegeu en particular l'annex del Reial decret.

— Llei orgànica 6/2001, de 21 de desembre, d'universitats

Article 45.1

«Per garantir les condicions d'igualtat en l'exercici del dret a l'educació i perquè tots els estudiants, amb independència del seu lloc de residència, gaudeixin de les mateixes oportunitats d'accés als estudis superiors, l'Estat, amb càrrec als seus pressuposts generals, establirà un sistema general de beques i ajudes a l'estudi destinat a remoure els obstacles d'ordre socioeconòmic que, en qualsevol part del territori, impedeixin o dificultin l'accés o la continuïtat dels estudis superiors a aquells estudiants que estiguin en condicions de cursar-los amb aprofitament [...]. A aquests efectes, el Govern determinarà reglamentàriament i amb caràcter bàsic les modalitats i quanties de les beques i ajudes a l'estudi, les condicions acadèmiques i econòmiques que hagin de reunir els candidats, així com els supòsits d'incompatibilitat, revocació i reintegrament i els requisits que siguin necessaris per assegurar la igualtat en l'accés a les esmentades beques i ajudes, sense perjudici de les competències normatives i d'execució de les comunitats autònomes [...]. Als efectes prevists en els paràgrafs anteriors es tindrà en compte la singularitat dels territoris insulars i la distància al territori peninsular per afavorir la mobilitat i les condicions d'igualtat en l'exercici de l'educació dels estudiants dels esmentats territoris.»

Article 45.2

«El desenvolupament, execució i control del sistema de beques i ajudes a l'estudi correspon a les comunitats autònomes en els seus respectius àmbits de competència i en col·laboració amb les universitats [...] Sense perjudici del que disposa el paràgraf anterior, per tal d'assegurar que els resultats de l'aplicació del sistema general de beques i ajudes a l'estudi es produeixi sense menyscabament de la garantia d'igualtat en l'obtenció d'aquestes en tot el territori nacional, s'establiran els oportuns mecanismes de coordinació entre l'Estat i les comunitats autònomes.»

Article 45.3

«Sobre la base dels principis d'equitat i solidaritat les administracions públiques i les universitats cooperaran per articular sistemes eficaços d'informació, verificació i control de les beques i ajudes finançades amb fons públics i per al millor assoliment dels objectius assenyalats en els apartats anteriors.»

Article 45.4

«Amb l'objecte que ningú no quedi exclòs de l'estudi a la universitat per raons econòmiques, l'Estat i les comunitats autònomes, així com les mateixes universitats, instrumentaran una política de beques, ajudes i crèdits als estudiants i, en el cas de les universitats públiques, establiran, així mateix, modalitats d'exempció parcial o total del pagament dels preus públics per prestació de serveis acadèmics.»

3. Les ajudes per a estudiants universitaris a les Illes Balears

L'Estatut d'Autonomia per a les Illes Balears ens diu que correspon a la nostra Comunitat Autònoma la competència del desenvolupament legislatiu i l'execució de l'ensenyament en tota la seva extensió, nivells i graus, modalitats i especialitats. D'altra banda, també ens diu que una de les seves finalitats és la de promoure la igualtat i el progrés socioeconòmic entre els ciutadans de les Illes Balears, així com la solidaritat entre totes les illes. Paral·lelament, la Llei del règim especial de les Illes Balears desenvolupa l'ordenament constitucional d'atendre el fet insular per tal d'establir un adequat i just equilibri econòmic entre els territoris que conformen l'Estat espanyol, fent especial refe-

rència a la compensació de la insularitat en matèria educativa. Aquesta compensació ha de preveure tant els alumnes que han de cursar estudis universitaris no impartits en el territori de la Comunitat Autònoma com la doble insularitat que han de suportar els estudiants de Menorca i de les Pitiüses.

Des d'aquesta perspectiva, s'han desenvolupat successives convocatòries d'ajuts econòmics per tal de garantir una prestació homogènia i eficaç del servei públic de l'educació que permeti corregir les desigualtats o els desequilibris entre els estudiants de les Illes Balears, i entre aquests i els de la resta de l'Estat espanyol. Des del curs acadèmic 1998-99 s'està duent a terme una política de suport econòmic als estudiants per tal d'afavorir la qualitat, la competència, la igualtat d'oportunitats i l'excel·lència en el rendiment acadèmic. Aquesta política, fins aleshores, presenta cinc tipus d'accions diferenciades que s'han anat introduint de forma progressiva: 1) ajuts individuals per a alumnes de la nostra Comunitat que s'han de desplaçar de l'illa on tenen la residència familiar per poder cursar els estudis; 2) ajuts globals a associacions d'estudiants de la Universitat de les Illes Balears per al desenvolupament d'activitats de caire cultural; 3) ajuts complementaris individuals en forma de bossa d'estudis per a estudiants de la Universitat de les Illes Balears becaris del programa de la Unió Europea Sòcrates (Erasmus); 4) un programa de préstecs preferents; i 5) ajuts per al pagament de preus públics per a estudiants universitaris de la Universitat de les Illes Balears que presentin algun tipus de minusvalidesa.

3.1. Les ajudes per transport: 1998-99 / 2002-2003

Les ajudes per desplaçament es posaren en marxa el curs acadèmic 1998-99, amb caràcter extraordinari, amb la finalitat de compensar econòmicament les despeses ocasionades pel desplaçament i la residència. De la compensació econòmica per desplaçament es beneficiaren, sense haver de complir cap mena de requisits acadèmics ni econòmics (tan sols requisits de caràcter general), tots els alumnes de Menorca, Eivissa i Formentera que s'hagueren de desplaçar a Mallorca per cursar els estudis universitaris, sempre que aquests no es poguessin realitzar a la seva illa. Això també es féu extensible als alumnes de Formentera que s'hagueren de desplaçar a Eivissa, a l'Extensió Universitària de la Universitat de les Illes Balears o a l'Escola de Turisme. La resta de les ajudes previstes foren les destinades a compensar les despeses produïdes conjuntament pel desplaçament i la residència d'aquells alumnes que hagueren de sortir de la nostra Comunitat Autònoma per realitzar els seus estudis. Aquestes darreres ajudes exigien complir, a més dels requisits generals, una sèrie de requisits acadèmics i econòmics.

A la segona convocatòria d'aquestes ajudes per al curs acadèmic 1999-2000 també es compensaren econòmicament les despeses ocasionades pel desplaçament i la residència. De la compensació econòmica per desplaçament, se'n beneficiaren, sense haver de complir cap mena de requisits acadèmics ni econòmics (tan sols requisits de caràcter general), tots els alumnes de Mallorca, Menorca, Eivissa i Formentera que s'hagueren de desplaçar, per cursar els estudis universitaris, de l'illa on tenien el domicili familiar, sempre que aquests estudis no es poguessin realitzar a la Universitat de les Illes Balears, als centres que s'hi adscriuen o a les Extensions Universitàries d'Eivissa i Formentera o de Menorca, respectivament. Això també es féu extensible als alumnes de Formentera que s'hagueren de desplaçar a Eivissa, a l'Extensió Universitària de la Universitat de les Illes Balears o a l'Escola de Turisme. De les ajudes per residència, se'n beneficiaren els alumnes de Menorca, Eivissa i Formentera que cursaren els estudis a la Universitat de les Illes Balears, sempre que aquests no es poguessin fer a la seva illa, i, a més, acomplissin els requisits generals, econòmics i acadèmics corresponents. No es beneficiaren d'aquesta ajuda per

residència els estudiants que hagueren de cursar estudis fora de la nostra Comunitat, perquè aquest tipus d'ajuda rebia, per primer cop, un tractament especial a les beques de mobilitat convocades per l'Estat espanyol per al curs acadèmic 1999-2000.

A la tercera, quarta i cinquena convocatòria d'aquestes ajudes per als cursos acadèmics 2000-2001, 2001-2002, i 2002-2003 respectivament, només es compensaren econòmicament les despeses ocasionades pel desplaçament, ja que tant les beques generals com les de mobilitat convocades per l'Estat espanyol per a aquests cursos acadèmics preveien de forma especial les despeses per residència ocasionades per la insularitat. D'aquesta compensació econòmica per desplaçament se'n beneficiaren, complint uns mínims requisits acadèmics pel que fa a les assignatures o als crèdits dels quals s'havien d'haver matriculat, tots els alumnes de Mallorca, Menorca, Eivissa i Formentera que s'hagueren de desplaçar de l'illa on tenien el domicili familiar per cursar els estudis universitaris, sempre que aquests no es poguessin realitzar a la Universitat de les Illes Balears, als centres que s'hi adscrivien o a les extensions universitàries d'Eivissa i Formentera o de Menorca, respectivament. Això també es féu extensible als alumnes de Formentera que s'hagueren de desplaçar a Eivissa, a l'Extensió Universitària de la Universitat de les Illes Balears o a l'Escola de Turisme.

Les principals característiques d'aquestes ajudes són:

a) En general, aquestes ajudes tenen per objecte la compensació de part del cost del transport dels estudiants de les Illes Balears que, atès el fet insular, han de desplaçar-se fora de l'illa on es troba el seu domicili familiar per cursar estudis universitaris. No obstant això, els cursos acadèmics 1998-99 i 1999-2000 també es preveien ajudes per residència amb l'objecte de compensar part de les despeses ocasionades per l'habitatge per haver de residir fora de la seva l'illa.

b) L'import global màxim destinat a les distintes convocatòries fou el següent:

— Convocatòria 1998-99: 100.000.000 ptes. (601.012,28 euros), a càrrec de la corresponent partida pressupostària de la Llei de pressuposts generals de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears per a l'any 1999.

— Convocatòria 1999-2000: 85.000.000 ptes. (510.860,10 euros), a càrrec de la corresponent partida pressupostària de la Llei de pressuposts generals de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears per a l'any 2000.

— Convocatòria 2000-2001: 93.000.000 ptes. (558.941,25 euros), a càrrec de la corresponent partida pressupostària de la Llei de pressuposts generals de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears per a l'any 2001.

— Convocatòria 2001-2002: 93.000.000 ptes. (558.941,25 euros), a càrrec de la corresponent partida pressupostària de la Llei de pressuposts generals de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears per a l'any 2002.

— Convocatòria 2002-2003: 90.000.000 ptes. (540.910,89 euros), a càrrec de la corresponent partida pressupostària de la Llei de pressuposts generals de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears per a l'any 2003.

c) Aquestes ajudes es declaren incompatibles amb qualssevol altres ajudes o beques que es puguin rebre d'altres administracions o d'altres persones físiques o jurídiques per a la mateixa o semblant finalitat. Per tant, aquestes ajudes estan pensades per a aquells alumnes que no aconseguixen les ajudes del Pla nacional de beques.

3.2. Les ajudes a associacions d'estudiants: 1999-2000 / 2002-2003

Les ajudes per a les associacions d'estudiants de la Universitat de les Illes Balears estan en funcionament des del curs acadèmic 1999-2000, i s'adrecen a estimular

l'associacionisme universitari reconegut a la Llei de reforma universitària, així com les activitats de caràcter informatiu, científic, cultural i de formació i millora de les condicions d'estudi dels estudiants d'aquest nivell d'ensenyament, com a mitjà per potenciar el dinamisme de la nostra Universitat.

Les principals característiques d'aquestes ajudes són:

a) Adreçades a les associacions d'estudiants de la Universitat de les Illes Balears, legalment reconegudes i registrades com a tals en la data fixada com a terme màxim per sol·licitar les ajudes.

b) Tenen per objecte el finançament d'activitats (realitzades abans del 30 de setembre de 2000, del 30 de setembre de 2001, entre l'1 d'octubre de 2001 i el 30 de setembre de 2002, i entre l'1 d'octubre de 2002 i el 30 de setembre de 2003, respectivament, per als cursos acadèmics 1999-2000, 2000-2001, 2001-2002 i 2002-2003), relacionades amb alguns dels aspectes següents:

— Activitats de caràcter científic, cultural i informatiu, així com les de formació i millora de les condicions de l'estudi.

— Activitats per a l'organització i l'assistència a congressos científics, certàmens i reunions d'estudiants.

— Activitats dirigides al foment dels serveis d'ajut i d'informació als estudiants en temes acadèmics.

— Activitats que facilitin informació i que afavoreixin la relació dels estudiants amb el món del treball i amb el primer lloc de treball.

— Activitats d'obertura dels universitaris a altres realitats, per fomentar així, una visió més àmplia i solidària de la societat.

— Trobades d'estudiants universitaris sobre temàtiques del seu interès.

c) No són objecte d'ajuda les despeses d'infraestructura i funcionament ordinari de les associacions, ni tampoc aquelles activitats distintes a les especificades en el punt anterior.

d) No en poden ser beneficiàries les federacions ni les confederacions d'estudiants.

e) Es destina un màxim d'1.500.000 / de 9.015,18, 2.000.000 / 12.020,24, 2.000.000 / 12.020,24 i 2.000.000 / 12.020,24 de pessetes/euros, respectivament, per als cursos acadèmics 1999-2000, 2000-2001, 2001-2002, i 2002-2003 amb càrrec a les corresponents partides pressupostàries de la Llei de pressuposts generals de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears per als anys 2000, 2001, 2002 i 2003, respectivament.

f) Les ajudes són compatibles amb altres ajudes per a la mateixa o semblant finalitat atorgades per altres administracions o ens públics o privats, nacionals o internacionals, sempre que no superin el cost total de l'activitat o les activitats objecte de l'ajuda.

3.3. Les ajudes complementàries Sòcrates (Erasmus): 2000-2001 / 2002-2003

Les ajudes complementàries per als estudiants universitaris balears admesos a la convocatòria del programa de la Unió Europea Sòcrates (Erasmus) estan en funcionament des del curs acadèmic 2000-2001, i s'adrecen a situar la formació dels estudiants universitaris de les nostres Illes a un nivell de qualitat semblant al de la resta dels països de la Unió Europea, així com a facilitar-ne la mobilitat entre les distintes universitats europees.

Les principals característiques d'aquestes ajudes són:

a) Adreçades als estudiants de la Universitat de les Illes Balears admesos a la convocatòria del programa Sòcrates (Erasmus) de la Unió Europea, per als corresponents cursos acadèmics (2000-2001, 2001-2002 i 2003-2003).

b) Tenen per objecte complementar les ajudes rebudes pels alumnes per part de la Universitat de les Illes Balears a través del Consell d'Universitats.

c) En les tres convocatòries (2000-2001, 2001-2002 i 2002-2003) es destinen, respectivament, un màxim de 6.000.000 pessetes (36.060,72 euros), amb càrrec a les corresponents partides pressupostàries de la Llei de pressuposts generals de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears per als anys 2001, 2002 i 2003, respectivament.

d) Les ajudes convocades no són incompatibles amb altres ajudes destinades al programa Sòcrates (Erasmus), sinó complementàries entre si. Tampoc no són incompatibles amb les concedides en el marc del programa estatal de beques i ajudes a l'estudi per als corresponents cursos acadèmics (2000-2001 i 2001-2002).

3.4. Préstecs preferents subvencionats per als estudiants universitaris: 2002-2003

Els préstecs preferents subvencionats per als estudiants universitaris es posen en marxa el curs acadèmic 2002-2003 i s'adrecen als estudiants universitaris que realitzin estudis de tercer cicle o estudis de postgrau, màsters o cursos d'especialització de 200 hores de durada o més, a la Universitat de les Illes Balears, als seus centres adscrits o a les seves Extensions Universitàries, en universitats d'altres Comunitats Autònomes de l'Estat o en universitats estrangeres. Aquestes ajudes sufraguen els interessos dels préstecs sol·licitats per cursar aquests estudis universitaris.

Les principals característiques d'aquestes ajudes són:

a) Poden ser beneficiaris d'aquestes ajudes els estudiants universitaris que el curs acadèmic 2002-2003 realitzin estudis de tercer cicle o estudis de postgrau, màsters o cursos d'especialització de 200 hores de durada o més, a la Universitat de les Illes Balears, als seus centres adscrits o a les seves Extensions Universitàries, en universitats d'altres Comunitats Autònomes de l'Estat o en universitats estrangeres.

b) S'adrecen a sufragar els interessos dels préstecs sol·licitats per cursar aquests estudis universitaris i, en tot cas, la quantia que es rebi no podrà ser, aïlladament o en concurrència amb subvencions o ajudes d'altres administracions públiques o d'altres ens públics o privats, superior al cost de l'activitat que el beneficiari ha de desenvolupar.

c) Dues són les finalitats bàsiques d'aquestes ajudes: d'una banda, facilitar els recursos econòmics adients als estudiants universitaris per tal d'afavorir la qualitat, la competència i la igualtat d'oportunitats en el rendiment acadèmic de la nostra comunitat universitària; i, d'altra, contribuir a l'afavoriment de la vocació i la mobilitat estudiantil, a la millora del rendiment acadèmic per una total dedicació a l'estudi, a la formació permanent i a la continuïtat en els estudis, tot evitant l'abandonament per motius de tipus econòmic.

d) Per a aquesta convocatòria es destina un màxim de 6.010,12 euros adreçats a sufragar els interessos meritats pels crèdits concedits, amb càrrec a la corresponent partida pressupostària de la Llei de pressuposts generals de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears per a l'any 2003.

e) Aquestes ajudes no són incompatibles amb altres que l'alumne pugui rebre o obtenir d'altres institucions, públiques o privades, per a la mateixa finalitat o semblant.

3.5. Ajudes per al pagament de preus públics per a alumnes que presentin algun tipus de minusvalidesa: 2002-2003

També el curs acadèmic 2002-2003 es posen en funcionament les ajudes per al pagament de preus públics per als estudiants de la Universitat de les Illes Balears que

presentin algun tipus de minusvalidesa. Aquestes ajudes tenen per objecte la compensació de part del cost dels preus públics satisfets pels estudiants de la Universitat de les Illes Balears afectats per algun tipus de minusvalidesa legalment qualificada, de grau igual o superior al trenta-tres per cent.

Les principals característiques d'aquestes ajudes són:

a) Aquestes ajudes tenen per objecte la compensació de part del cost dels preus públics satisfets pels estudiants de la Universitat de les Illes Balears afectats per algun tipus de minusvalidesa.

b) Podran sol·licitar l'ajuda per al curs acadèmic 2002-2003 els estudiants de la Universitat de les Illes Balears que estiguin afectats de minusvalidesa legalment qualificada, de grau igual o superior al trenta-tres per cent.

c) Per a aquesta convocatòria es destina un màxim de 6.010,12 euros amb càrrec a la corresponent partida pressupostària de la Llei de pressuposts generals de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears per a l'any 2003.

d) Aquestes ajudes són incompatibles amb les ajudes per a preus públics de la convocatòria general del Pla nacional de beques.

4. Conclusions

Al llarg del treball hem assenyalat que a Espanya funcionen dos tipus de sistemes d'ajudes: d'una banda, el sistema central i, d'altra, els sistemes d'ajudes autonòmiques. Les beques i ajudes a l'estudi d'àmbit nacional sorgeixen amb un clar caràcter assistencial. Des dels anys vuitanta fins avui han tingut un desenvolupament important, sense abandonar, no obstant això, aquest caràcter subsidiari per als econòmicament més desfavorits. Aquest criteri no és el més adequat, és necessari professionalitzar la situació de l'estudiant universitari i considerar-lo com una persona que s'està formant en benefici propi i en el de la comunitat. Significaria considerar el sistema de beques i ajudes amb una relativa independència de la renda familiar disponible i, a més, diversificat a través d'una línia de crèdits a l'estudi de caràcter personal, és a dir, un sistema de préstecs renda a retornar pels alumnes una vegada que s'hagin incorporat al mercat laboral.

El sistema compensatori i assistencial, tal com està configurat actualment, és, socialment, tan contradictori com injust. Les universitats estan finançades, majoritàriament, amb diners públics: qualsevol alumne, amb independència de la renda familiar disponible, rep una beca no declarada que pot suposar un percentatge entre el 70 i el 80% del cost real de la seva plaça escolar. A canvi, a l'alumne no se li exigeix res i la seva condició d'estudiant, si les seves possibilitats econòmiques o les de la seva família ho permeten, es pot perllongar per molts anys a causa de la flexibilitat del sistema de permanència en la universitat. Per contra, als estudiants menys afavorits econòmicament se'ls exigeixen uns requisits acadèmics per accedir a la beca i conservar-la. A més, la quantitat assignada a la beca en comparació amb la beca no declarada és irrisòria.

Per una altra banda, el requisit fonamental que s'exigeix a l'alumne becari és l'econòmic, sent l'acadèmic secundari o subordinat a l'econòmic. En una societat de benestar, desenvolupada i democràtica, on existeix una relativa facilitat per accedir als nivells superiors d'ensenyament, és molt qüestionable que siguin els requisits econòmics els que estableixin la igualtat d'oportunitats i l'equitat. És necessari ser més realistes i cercar, conjuntament amb els criteris econòmics, uns altres indicadors. Els mecanismes de

selecció de becaris, basats en les declaracions dels sol·licitants o de les seves famílies, no semblen ser els més adequats per l'alt índex de frau existent.

Els procediments per a la concessió de beques, per ser reals i efectius, s'haurien de sotmetre a una profunda crítica constructiva per part dels administradors i gestors del programa de beques. Les convocatòries d'un any per un altre solen ser una còpia amb petites variacions que responen molt poc a les situacions socials i econòmiques reals dels estudiants. És necessària una identificació clara i precisa de quines són les despeses reals (costs directes i indirectes) que tenen els estudiants universitaris, així com l'assignació i la forma com es distribueixen els recursos destinats a compensar aquestes despeses.

També és necessari el desenvolupament d'un marc expansiu dels pressuposts destinats a beques i ajudes i, al mateix temps, un major rigor en el control de la utilització d'aquests recursos. La igualtat d'oportunitats en l'accés a l'educació universitària o superior no depèn, únicament i exclusiva, de la política de beques, sinó del volum de finançament rebut per les comunitats autònomes en relació amb la demanda d'estudis. És necessari un mecanisme que permeti a un estudiant, amb plena independència del lloc de residència familiar, cursar els estudis en qualsevol part del territori estatal amb unes despeses semblants a les d'un altre estudiant que desitgi fer els mateixos estudis en el mateix lloc. Això significa augmentar la mobilitat dels estudiants entre les comunitats autònomes, generant un àmbit de gestió estatal en l'admissió d'alumnes en les diverses universitats i, també, generant ajudes a la mobilitat amb unes garanties clares en el tractament igualitari dels estudiants amb independència de la localització territorial del seu domicili familiar.

Per una altra banda, la igualtat entre comunitats autònomes no pot significar homogeneïtat en les polítiques relacionades amb l'equitat, sinó que es fa necessari un finançament autonòmic que garanteixi a tots els ciutadans l'accés a un mateix nivell de prestació de serveis públics amb unes despeses fiscals semblants, amb independència de la localització territorial. La mobilitat no hauria de ser, únicament i exclusiva, entre comunitats autònomes, sinó també dins les comunitats, preveient especialment els casos de la mobilitat entre les Illes Balears i entre les Illes Canàries.

Si, d'una part, les competències en matèria d'educació universitària, pel que fa al finançament i la planificació, corresponen a les comunitats autònomes (descentralització) i, d'una altra, exceptuant el cas del País Basc, l'administració de les beques està en mans de l'Estat (centralització), es crea una clara disfunció que dona lloc a una indefinició sobre el futur àmbit competencial entre l'Estat i les autonomies. En aquest sentit, cal destacar quatre aspectes: 1) l'existència d'un únic sistema de beques i ajudes de caràcter personalitzat (centralització), mentre que les polítiques universitàries es van diferenciant com a conseqüència de la descentralització del sistema educatiu i de les competències assumides per les comunitats autònomes; 2) l'estreta interdependència existent entre les beques i la resta del sistema de finançament, de tal forma que les modificacions territorials o autonòmiques en el sistema de finançament tenen un efecte directe sobre el sistema de beques i ajudes; 3) les greus dificultats per introduir polítiques d'ajudes diferenciades segons les necessitats concretes de cada Comunitat Autònoma pel que fa al tractament de determinats col·lectius d'estudiants; i, 4) la greu dificultat que suposa l'existència d'una concepció diferenciada de la política pressupostària per a les universitats quan un dels elements bàsics del procés redistributiu pertany exclusivament a l'Estat.

La solució a tota aquesta problemàtica creiem que passa, necessàriament, per una descentralització de les beques i ajudes, completant, definitivament, la transferència de competències. La solució pot adoptar distintes formes: 1) transferència de l'administració i

la seva gestió, sense permetre modificacions importants respecte al sistema general; 2) una total transferència que permeti, fins i tot, la capacitat per crear un sistema de beques diferenciat; i, 3) mantenir un àmbit de competència estatal en les beques de mobilitat i transferir plenament les beques generals a les comunitats autònomes.

La nostra Comunitat Autònoma, dins les seves limitacions pressupostàries i estructurals, ha anat desenvolupant, a l'espera de les transferències en aquesta matèria, una política complementària d'ajudes als estudiants universitaris. Aquest sistema paral·lel té, actualment, cinc modalitats o actuacions: les ajudes per transport, les ajudes complementàries al programa de la Unió Europea Sòcrates (Erasmus), les ajudes per a associacions d'estudiants universitaris, i les dues noves que s'implantaràn el curs acadèmic 2002-2003: un programa de préstecs preferents subvencionats i l'ajuda per al pagament de preus públics per a alumnes que presentin algun tipus de minusvalidesa.

Les ajudes per transport intenten compensar les despeses econòmiques que sofreixen els nostres alumnes universitaris que no tenen accés a les beques del Programa nacional de beques i ajudes de caràcter personalitzat (generals o de mobilitat); compensació que vol preveure tant els alumnes que han de cursar estudis universitaris no impartits en el territori de la Comunitat Autònoma, com la doble insularitat que han de suportar els estudiants de Menorca i de les Pitiüses. Les ajudes complementàries al programa de la Unió Europea Sòcrates (Erasmus) també tenen aquest sentit complementari, adjudicant-se en forma de bossa d'estudis per tal d'incrementar la dotació assignada a nivell estatal. Les ajudes per a associacions d'estudiants universitaris volen facilitar l'associacionisme i, al mateix temps, el desenvolupament d'activitats acadèmiques i culturals que enriqueixin la formació integral dels nostres estudiants. El programa de préstecs preferents subvencionats cerca limitar o minimitzar els entrebancs de caire econòmic que tenen els nostres universitaris ja titulats per tal de perfeccionar-se de manera continuada i permanent, al mateix temps que obrir una nova via alternativa i diversificada d'ajudes als estudiants. Finalment, l'ajuda per al pagament de preus públics per a alumnes que presenten algun tipus de minusvalidesa vol contribuir a fer efectiva la integració acadèmica i social dels disminuïts físics, sensorials i psíquics.

Dos aspectes cal assenyalar d'aquesta política d'ajudes. Per una part, cal remarcar que són ajudes i no beques, la qual cosa vol dir que es concedeixen amb independència de la renda familiar disponible. És a dir, no tenen una vessant d'ajuda als més desfavorits, sinó que intenten arribar al major nombre d'alumnes, sent, en tot cas, el requisit fonamental per a la seva concessió la qüestió acadèmica: el nombre de crèdits matriculats (ajudes per transports i pagament de preus públics), l'expedient acadèmic (ajudes complementàries Sòcrates), l'interès socioacadèmic de les activitats a desenvolupar (ajudes per a les associacions d'estudiants), o el tipus d'estudis a realitzar (préstecs preferents). D'altra banda, aquestes ajudes tenen un caràcter complementari, la qual cosa vol dir que es concedeixen sense tenir competències en aquesta matèria i, per tant, sense tenir unes partides pressupostàries clarament definides per llei en els pressuposts anuals. Aquest fet vol dir que les ajudes tenen un caràcter més conjuntural que estructural i que la seva dotació, malgrat els esforços que es realitzen, és clarament insuficient.

Les solucions a les mancances i limitacions d'aquest sistema paral·lel d'ajudes als nostres estudiants universitaris passen, necessàriament, per tenir unes competències clarament definides i, per descomptat, ben negociades i dotades pressupostàriament. En aquest sentit, no cal dir que el paper que han de fer les comunitats autònomes a l'hora de delimitar i negociar les condicions en què aquestes beques són transferides és fonamental, ja que la igualtat entre comunitats autònomes no pot significar, com ja hem dit, homoge-

neïtat en les polítiques relacionades amb l'equitat, sinó que es fa necessari un finançament autonòmic que garanteixi a tots els ciutadans l'accés a un mateix nivell de prestacions, amb unes despeses semblants i amb plena independència de la localització geogràfica. En el nostre cas, la doble insularitat que han de patir els estudiants de Menorca i les Pitiüses fa que aquesta premissa sigui encara més important. D'altra banda, la Llei orgànica 6/2001 dóna a entendre clarament que les beques estatals no han de ser les úniques, ja que les comunitats autònomes i, fins i tot les universitats públiques, han d'instrumentar la seva política de beques. No obstant això, no es dóna cap orientació sobre com es produirà aquesta coordinació i, per tant, caldria que es determinassin els criteris de coordinació per tal d'aconseguir una gestió adequada que permeti exercir el dret a l'accés a la universitat sense discriminacions de caràcter econòmic.

Bibliografia

- CONSELLERIA D'EDUCACIÓ, CULTURA I ESPORTS, Ordre de 16 de novembre de 1998, del conseller d'Educació, per la qual es convoquen ajudes per a la realització d'estudis universitaris per al curs 1998-99 i es deleguen les corresponents facultats de resolució en els directors generals d'Educació a Mallorca, Menorca i Eivissa i Formentera (BOCAIB número 152, de 28 de novembre).
- Ordre de 29 d'octubre de 1999, del conseller d'Educació, per la qual es convoquen ajudes per a la realització d'estudis universitaris per al curs 1999-2000 i es deleguen les corresponents facultats de resolució en el director general d'Universitat (BOCAIB número 141, d'11 de novembre).
 - Ordre de 9 d'octubre de 2000, del conseller d'Educació, per la qual es convoquen ajudes per a la realització d'estudis universitaris per al curs 2000-2001 i es deleguen les corresponents facultats de resolució en el director general d'Universitat (BOIB número 128, de 19 d'octubre).
 - Ordre de 21 de febrer de 2000, del conseller d'Educació, per la qual es convoquen ajudes per a les associacions d'estudiants de la Universitat de les Illes Balears per al curs 1999-2000 i es deleguen les corresponents facultats de resolució en el director general d'Universitat (BOCAIB número 28-Ext. de 4 de març).
 - Ordre de 9 d'octubre de 2000, del conseller d'Educació, per la qual es convoquen ajudes per a les associacions d'estudiants de la Universitat de les Illes Balears per al curs 2000-2001 i es deleguen les corresponents facultats de resolució en el director general d'Universitat (BOIB número 128, de 19 d'octubre).
 - Ordre de 9 d'octubre de 2000, del conseller d'Educació, per la qual es convoquen ajudes complementàries per als estudiants universitaris de la Universitat de les Illes Balears, beneficiaris del programa d'acció de la Unió Europea Sòcrates (Erasmus), per al curs 2000-2001 i es deleguen les corresponents facultats de resolució en el director general d'Universitat (BOIB número 128, de 19 d'octubre).
 - Resolució d'11 de setembre de 2001, del conseller d'Educació, per la qual es convoquen ajudes per a la realització d'estudis universitaris per al curs 2001-2002 i es deleguen les corresponents facultats de resolució en el director general d'Universitat (BOIB número 115, de 25 de setembre).
 - Resolució d'11 de setembre de 2001, del conseller d'Educació, per la qual es convoquen ajudes per a les associacions d'estudiants de la Universitat de les Illes Balears per al curs 2001-2002 i es deleguen les corresponents facultats de resolució en el director general d'Universitat (BOIB número 120, de 6 d'octubre).

- Resolució d'11 de setembre de 2001, del conseller d'Educació, per la qual es convoquen ajudes complementàries per als estudiants universitaris de la Universitat de les Illes Balears, beneficiaris del programa d'acció de la Unió Europea Sòcrates (Erasmus), per al curs 2001-2002 i es deleguen les corresponents facultats de resolució en el director general d'Universitat (BOIB número 120, de 6 d'octubre).
 - Resolució de 2 d'octubre de 2002, del conseller d'Educació, per la qual es convoquen ajudes per a la realització d'estudis universitaris per al curs 2002-2003 i es deleguen les corresponents facultats de resolució en el director general d'Universitat (BOIB número 122, de 10 d'octubre).
 - Resolució de 2 d'octubre de 2002, del conseller d'Educació, per la qual es convoquen ajudes per a les associacions d'estudiants de la Universitat de les Illes Balears per al curs 2002-2003 i es deleguen les corresponents facultats de resolució en el director general d'Universitat (BOIB número 122, de 10 d'octubre).
 - Resolució de 2 d'octubre de 2002, del conseller d'Educació, per la qual es convoquen ajudes complementàries per als estudiants universitaris de la Universitat de les Illes Balears, beneficiaris del programa d'acció de la Unió Europea Sòcrates (Erasmus), per al curs 2002-2003 i es deleguen les corresponents facultats de resolució en el director general d'Universitat (BOIB número 122, de 10 d'octubre).
 - Resolució de 2 d'octubre de 2002, del conseller d'Educació i Cultura per la qual es convoquen ajudes per al pagament de preus públics per al curs 2002-2003 per als estudiants de la Universitat de les Illes Balears que presentin algun tipus de minusvalidesa, i es deleguen les corresponents facultats de resolució en el director general d'Universitat (BOIB número 122, de 10 d'octubre).
 - Resolució de 2 d'octubre de 2002, del conseller d'Educació i Cultura per la qual es convoquen préstecs preferents subvencionats per als estudiants universitaris de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears per al curs 2002-2003 (BOIB número 122, de 10 d'octubre).
- CORTS GENERALS, Llei orgànica 2/1983, de 25 de febrer, d'Estatut d'Autonomia per a les Illes Balears (BOE núm. 51, d'1 de març, modificada per LO seg. 9/1994 (BOE número 72, de 25 de març de 1994), i 3/1999 (BOE número 8, de 9 de gener de 1999)).
- Llei 30/1998, de 29 de juliol, del règim especial de les Illes Balears (BOE número 181, de 30 de juliol de 1998).
 - Llei orgànica 6/2001, d'universitats (BOE número 307, de 24 de desembre de 2001).
- MINISTERI D'EDUCACIÓ, Ordre de 15 de juny de 1998, per la qual es convoquen beques i ajudes a l'estudi per al curs 1998-99 (BOE núm. 157, de 2 de juliol de 1998).
- Ordre de 17 de juny de 1999, per la qual es convoquen beques i ajudes a l'estudi per al curs 1999-2000 de caràcter general (BOE núm. 154, de 29 de juny de 1999).
 - Ordre de 15 de juny de 2000, per la qual es convoquen beques i ajudes a l'estudi per al curs 2000-2001 de caràcter general, per a alumnes de nivells postobligatoris no universitaris i per a universitaris que cursin estudis a la seva Comunitat Autònoma (BOE núm. 162, de 7 de juliol de 2000).
 - Ordre de 21 de juny de 2000 per la qual es convoquen beques de mobilitat per al curs acadèmic 2000-2001, adreçades als alumnes universitaris que cursin estudis fora de la seva Comunitat Autònoma (BOE número 163, de 8 de juliol).
 - Ordre de 16 de febrer de 2001, per la qual es convoquen beques per als alumnes que hagin d'iniciar estudis universitaris el curs acadèmic 2001-2002 (BOE número 46, de 26 de febrer).

- Ordre de 18 de juny de 2001 per la qual es convoquen beques i ajudes a l'estudi de caràcter general, per al curs acadèmic 2001-2002, per a alumnes de nivells postobligatoris no universitaris i per a universitaris que cursin estudis a la seva Comunitat Autònoma (BOE número 155, de 29 de juny).
- Ordre de 18 de juny de 2001 per la qual es convoquen beques de mobilitat per al curs acadèmic 2001-2002, adreçades als alumnes universitaris que cursin estudis fora de la seva Comunitat Autònoma (BOE número 155, de 29 de juny).
- Ordre de 12 de febrer de 2002, per la qual es convoquen beques per als alumnes que hagin d'iniciar estudis universitaris el curs acadèmic 2002-2003 (BOE número 49, de 26 de febrer).
- Ordre de 9 de juliol de 2002 per la qual es convoquen beques i ajudes a l'estudi de caràcter general, per al curs acadèmic 2002-2003, per a alumnes de nivells postobligatoris no universitaris i per a universitaris que cursin estudis a la seva Comunitat Autònoma (BOE número 168, de 15 de juliol).
- Ordre de 10 de juliol de 2002 per la qual es convoquen beques de mobilitat per al curs acadèmic 2002-2003, adreçades als alumnes universitaris que cursin estudis fora de la seva Comunitat Autònoma (BOE número 169, de 16 de juliol).